

پیوند قرآن و طبیعت

دکتر حمید محمد قاسمی

چاپ اول: ۱۴۰۰ نسخه

سرشناسه	: محمدقاسمی، حمید، ۱۴۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: پیوند قرآن و طبیعت / حمید محمدقاسمی.
مشخصات نشر	: تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۵ ص.
شابک	: 978-964-476-345-8
وضعیت فهرست‌نویسی: فایبا	
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۲۸۹]، ۲۹۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: طبیعت در قرآن
موضوع	: طبیعت -- احادیث
شناسه افره	: دفتر نشر فرهنگ اسلامی
زده‌بندی کتبخانه	: BP۱۰۴/ط۲۵م۲۶ ۱۳۹۴
زده‌بندی دیباج	: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتبخانه‌شناسی ملی	: ۲۷۶۵۲۳۳

دفتر نشر فرهنگ اسلامی

پیوند قرآن و طبیعت

تألیف: دکتر حمید محمدقاسمی

چاپ دوم: ۱۳۹۶

این کتاب در ۵۰۰۰ نسخه در چاپخانه کانون‌چاپ لیتوگرافی، چاپ و صحافی شد.

شابک: ۸ - ۳۴۵ - ۴۷۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸

بها: ۱۶۰۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

دفتر مرکزی: پاسداران، میدان هروی، خیابان شهید افتخاریان، کوچه مریم، پلاک ۳، تهران: ۲۲۹۳۶۱ - ۰۵۴ - ۲۲۹۴۰۰

تعداد: ۲۲۹۵۶۴۰۱ کد پستی: ۱۶۶۹۷۴۷۴۱۴

مدیریت بخش و توزیع: تهران، خیابان فردوسی جنوبی، روبه‌روی فروشگاه شهر و روستا، بن بست هنر، پست اول،

پلاک ۴ و ۵. تلفن: ۳۳۹۱۲۳۵۵ - ۳۳۹۲۰۳۰۷

فروشگاه‌ها و مراکز بخش

■ فروشگاه شماره دو: تلفن: ۳۳۱۱۲۱۰۰ - ۳۳۱۱۴۴۸۸

■ فروشگاه شماره یک: تلفن: ۶۶۴۶۹۶۸۵

■ فروشگاه مشهد: تلفن: ۲ - ۲۲۲۱۴۸۳۱ - ۰۵۱

■ فروشگاه شماره سه: تلفن: ۲۲۸۵۵۱۶۴

■ پست الکترونیک: print@dnfpub.com

■ نشانی الکترونیک: www.daftarnashr.com

■ پیامک: ۳۰۰۰۴۸۵۰

خواهشمند است نظرات خود را درباره این کتاب یا ذکر نام آن به صورت پیامک ارسال فرمایید.

فهرست مطالب

۹	..... مقدمه
۱۳	..... فصل اول: سیمای قرآن و طبیعت
۱۵	..... سیمای قرآن
۲۱	..... سیمای طبیعت
۲۷	..... فصل دوم: پیوند قرآن و طبیعت
۳۲	..... ۱. طبیعت و قرآن دو کتاب عظیم الهی
۳۸	..... ۲. تجلی خدا در طبیعت و قرآن
۴۷	..... ۳. وجود ذخائر بی‌بدیل در طبیعت و قرآن
۵۴	..... ۴. سودمندی و ارزشمندی طبیعت و قرآن
۶۱	..... ۵. طبیعت و قرآن دو مظهر رحمت واسعة الهی
۶۷	..... ۶. جلوه‌های زیبا و متنوع طبیعت و قرآن

۷. سوگند الهی به طبیعت و قرآن ۷۷
۸. نظام‌مندی طبیعت و قرآن ۸۵
۹. چهرهٔ ظاهری و باطنی طبیعت و قرآن ۹۴
۱۰. محکّمات و تشابهات در طبیعت و قرآن ۱۰۰
۱۱. دعوت به مطالعهٔ کتاب طبیعت و کتاب شریعت ۱۰۴
۱۲. تکامل تدریجی اندیشهٔ بشری در فهم اسرار طبیعت و قرآن ۱۱۵
۱۳. معجزه بودن طبیعت و قرآن ۱۲۱
۱۴. بریده و پویا بودن طبیعت و قرآن ۱۳۱
۱۵. خاتمه‌پذیری اسرار طبیعت و اسرار قرآن ۱۴۲
۱۶. الهام‌بخشی و یادآوری در برتو قرآن و طبیعت ۱۵۱
۱۷. درس‌آموزی طبیعت و قرآن ۱۵۸
۱۸. تأثیر طبیعت و قرآن بر جسم و روح آدمی ۱۶۷
۱۹. نگاه‌ها و شناخت‌های متفاوت نسبت به طبیعت و قرآن ۱۷۷
۲۰. بهره‌وری‌های متفاوت بشر از طبیعت و قرآن ۱۸۵
۲۱. لزوم تخصص در استخراج و بهره‌مندی از طبیعت و قرآن ۱۹۱
۲۲. حجاب‌های گوناگون در راه شناخت طبیعت و قرآن ۱۹۹
۲۳. تقدس طبیعت و قرآن و لزوم گرامیداشت آنها ۲۰۸
۲۴. انس اولیای خدا با طبیعت و قرآن ۲۱۸
۲۵. پاداش احیای طبیعت و قرآن ۲۲۴
۲۶. همگانی بودن طبیعت و قرآن ۲۲۸
۲۷. مهجوریت طبیعت و قرآن ۲۳۶
۲۸. سوءاستفاده‌ها از طبیعت و قرآن ۲۴۱
۲۹. پیامدهای ناگوار بی‌اعتنایی و بی‌حرمتی به طبیعت و قرآن ۲۵۰

۲۵۸	۳۰. رشد و شکوفایی زندگی در پرتو بهره‌وری بهینه از طبیعت و قرآن
۲۶۵	نتیجه
۲۶۷	راهکارها
۲۷۱	نمایه آیات
۲۸۱	نمایه روایات
۲۸۵	نمایه اعلام
۲۸۹	کتابنامه

مقدمه

خداوند متعال از میان مخلوقات - آدمی را برگزید و او را لایق مقام خلیفه الهی گرداند و جانشین خود در روی زمین فراراد و تاج کَرْمَنا بر سرش نهاد. هدف از خلقت آدمی آن بود که وی به عالم برزخ مراتب کمال دست یازد و قابلیت‌ها و استعدادهایی را که در نهادش به ودیعه نهاد خداوند متعال است تجلی بخشد. برای تأمین این هدف، خداوند آدمی را به خود وانهاد، بلکه مقصد از وصول به این مقصد را برایش کاملاً مهیا کرد. از یک سو «طبیعت» را مسخر او کرد و او را به او موش و استعداد و خلاقیت بخشید تا از انواع نعمت‌ها و مواهیبی که برایش در زمین افراشته است بهره جوید و از سوی دیگر «کتب آسمانی و شرایع الهی» را همچون نقشه راه در اختیارش گذارد و راه هدایت تشریحی را از این طریق به رویش گشود که آخرین و جامع‌ترین کتابش «قرآن» بود؛ آن نسخه ربانی و صحیفه نورانی که در خود تمام آنچه انسان برای سعادت و هدایتش نیاز دارد یکجا جمع دارد و تا آستانه قیامت پاسخ‌گوی نیازهای بشریت است.

بدین‌سان، خداوند «طبیعت» و «قرآن» را همچون دو سفره گسترده با انواع نعمت‌های مادی و معنوی و آشکار و پنهان در پیش روی آدمی گشوده و با پذیرایی

شایسته از این میهمان هستی او را به نیکوترین وجه گرامی داشته است. «وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً»^۱

پروردگار عالم با قلم تکوین خود «طبیعت» و تمام هستی را نوشت و با قلم تدوین خود کتاب عظیم «قرآن» را؛ و این دو کتاب بزرگ تکوینی و تدوینی را که به روشنی از جمال و جلال الهی پرده برمی‌دارند و همگان را به آن ذات بی‌همتا رهنمون می‌کنند در اختیار شاگردان هستی نهاد تا در آن دو کتاب چهره خدا را مشاهده کننده و با اسما و صفات باشکوه او آشنا شوند.

از منظر ادب‌اللام، «قرآن» و «طبیعت» دو تجلی از ناحیه یک خالق‌اند که در کنار هم یک تصویر واحد به شمار می‌روند. متفکران و اندیشمندان اسلامی چون خدا را نازل‌کننده کتاب تشریح (قرآن) و ایجادکننده کتاب تکوین (طبیعت) می‌دانند، از این رو، مغایرتی بین کتاب تشریح و کتاب تکوین نمی‌بینند و این دو را مفسر و مبین یکدیگر می‌دانند که از هم رمزگشایی می‌کنند و با هم معنا می‌بخشند. «طبیعت» قرآن را به صورت عملی می‌نمایاند و «قرآن» طبیعت را به صورت وحیانی تعریف و تبیین می‌کند.

آری کسی که به «قرآن» می‌نگرد و آن را همانه قرائت می‌کند، همانا نسخه مکتوب طبیعت را تلاوت کرده و کسی که به «طبیعت» می‌نگرد و آن را محققانه بررسی می‌کند، همانا نسخه زنده قرآن را مطالعه کرده است.

در کتاب تکوین، از فعل خدا سخن به میان آمد است در کتاب تدوین، از سخن خدا. «قرآن»، کلام خداست و «طبیعت»، فعل خدا و این دلال و شاعر هر دو از یک مبدأ سرچشمه گرفته‌اند و یک هدف را دنبال می‌کنند.

همان‌گونه که «طبیعت» از اجزائی جداگانه شکل نگرفته، بلکه هر جزء و عناصر آن در کنار هم یک مجموعه پیوسته و هماهنگ و پیکره‌ای واحد به‌شمار می‌روند و همان‌گونه که «قرآن» از آیاتی پراکنده شکل نگرفته، بلکه تمامی آیات آن در کنار هم یک منظومه واحد و هماهنگ هستند، «طبیعت» و «قرآن» نیز دو حقیقت جدا از هم نیستند، بلکه هر دو مخلوق الهی‌اند و هر دو برای یک هدف طراحی شده‌اند که

۱. لقمان / ۲۰: خداوند نعمت‌های الهی آشکار و پنهان خود را به‌طور فراوان بر شما ارزانی داشته است.

ارتباطی هماهنگ و منسجم با یکدیگر دارند و این حقیقتی است که از طریق آن می‌توان تفسیر واحدی برای کل نظام هستی و مجموعه طبیعت و شریعت ارائه کرد.

در این اثر، تلاش کرده‌ایم تا به نمونه‌هایی از این پیوند دقیق و هماهنگ بین «کتاب تکوین» و «کتاب تدوین» اشاره کنیم و به واکاوی این موضوع مهم که چندان بدان توجه نشده یا به صورت پراکنده تنها اشاراتی بدان شده است، بپردازیم.

شایان یادآوری است که در اثنای این پژوهش و در خلال مطالعات مقدماتی به نمونه‌های متعددی از ارتباط «قرآن» و «طبیعت» دست یافتیم که به چهل نمونه بالغ می‌گردید. اما در حین تدوین مطالب برای رعایت اختصار و نیز درک بهتر موضوعات، برخی عناوین را با تدبیر اتمام کرده و در قالب کتونی ارائه کردیم.

نگارنده این اثر، نسبت به معرجه است که در تبیین پیوندهای «قرآن» با «طبیعت» نتوانسته است به همه ابعاد و وایای این موضوع مهم و گسترده اشاره کند و نکات بسیاری از دید وی مغفول ماند یا در تبیین آن به درستی از عهده برنیامده است، ولی این وجیزه چراغ کم‌فروغی است فراتر از دیگر محققان و دانش‌پژوهان تا با بررسی ابعاد بیشتر این موضوع، به روشن شدن زوایای دیگری از آن کمک کنند.

باشد که صاحب این دو کتاب الهی به جود و کم‌خوبش این تحفه را از نگارنده قبول فرماید و آن را ره‌توشه‌ای برای روز جزا و سرای آخرت قرار دهد.

جمعی ز کتاب و سخنت می‌جویند

جمعی ز کلام ز نسترنت می‌جویند

آسوده جماعتی که روز دو جهان

برتافته از خویش منت می‌جویند

«و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب»

حمید محمدقاسمی

رمضان المبارک ۱۳۹۳ شمسی